

**ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
МУАССИСАИ ДАВЛАТИИ «МАРКАЗИ МИЛЛИИ ТЕСТӢ»**

**ТАВСИЯҶОИ МЕТОДӢ
ОИД БА ИНТИХОБИ КАСБ
БО НАЗАРДОШТИ НИЗОМИ ИМТИҶОНҶОИ
МАРКАЗОНИДАШУДА**

Душанбе - 2013

Дар Шӯрои методи Маркази ҷумҳуриявии таълимию методи назди Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ ва ба нашр тавсия шудааст.

**Тавсияҳои методӣ оид ба интихоби касб бо назардошти
низомии имтиҳонҳои марказонидашуда. –Душанбе, 2013.
20 саҳ.**

Тавсияҳои методӣ аз ҷониби кормандони Муассисаи давлатии “Маркази миллии тестӣ” таҳия гардида, барои корбарии роҳбарони муассисаҳои таълимӣ пешбинӣ шудааст.

Зери назари директори

Маркази миллии тестӣ

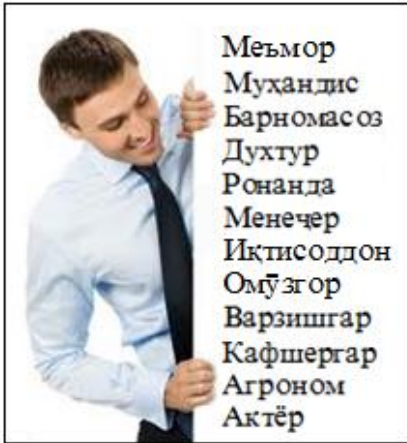
Ҷаъфаров С. Ф.

Муҳаррир: Рустамов Ҷ. Ш.

Мураттиб: Мирзоаминов Х. М.

МУҲДАРИҶА

Мафҳуми касб ва ихтисос.....	4
Ҳолати имрӯзаи интихоби касб.....	6
Интихоби касб бо назардошти низоми имтиҳонҳои марказонидашудаи дохилшавӣ ба муассисаҳои таҳсилоти олии касбии ҷумҳурии тоҷикистон.....	7
Пешниҳодҳо оид ба беҳбуди корҳои интихоби касб.....	14
Матриси (қолиб)-и интихоби касб.....	16
Замимаи матриси.....	18

МАҲҲУМИ КАСБ ВА ИХТИСОС

Пеш аз оғози суҳбат оид ба интихоби касб зарур аст, ки мафҳуми касбро муайян намоем. Касб (хунар, пеша, шуғл) гуфта, чунин навъи фаъолияти меҳнатӣ ва машғулияти инсонро мефаҳманд:

- омӯзиши назариявӣ ва тайёрии махсусро талаб мекунад;
- мунтазам аз тарафи инсон кор фармуда мешавад;
- манбаи даромад барои таъмини рӯзгор ба ҳисоб меравад;
- ба кас лаззат ва қаноатмандӣ мебахшад;
- ному мартабаи инсонро баланд мебардорад.

Касб аз **ихтисос** фарқ дорад. Иختисос ин навъи аниқи фаъолият дар доираи ягон намуди касб аст. Масалан, дар касби "духтурӣ" чунин ихтисосҳо ба монанди: духтури чашм, духтури дандон, духтури бемориҳои дарунӣ (терапевт), ҷарроҳ, духтури кӯдакон (педиатр) ва дигар ихтисосҳои соҳавӣ дохиланд. Дар доираи як касб шахс имкон дорад, ки соҳиби якчанд ихтисос гардад. Олами касбҳо тағйирёбанда аст. Бо дараҷаи тараққиёти илму техника ва сохтори ҷамъият одамон касбҳои кӯҳнаро якҷоя, ҷудо ва ё иваз карда, касбҳои навро ба вучуд меоваранд. Савол ба миён меояд, ки чанд намуди касб мавҷуд аст? Аслан ҳазорҳо намуди касб мавҷуд аст. Мувофиқи "Стандарти байналмилалии таснифоти касбҳо" 9333 касб номнавис шудааст. Албатта, омӯзондан аз рӯи чунин адади зиёди касбҳо хеле душвор аст. Аммо ҳангоми тайёр кардани мутахассисон маълум мегардад, ки бисёр касбҳо ва ихтисосҳо дорои талаботи ба ҳам наздик ва монанд мебошанд.

Ҳангоми суҳбат бо хонандагон онҳо 20 – 30 касбро номбар мекунанд. Баъзе хонандагони аз олами касбҳо хубтар хабардор то 50 намуди касбро номбар мекунанд, ки ин шумора низ хеле кам аст. Интихоби касб барои хонанда бениҳоят муҳим, мушкил ва ҳатто тақдирсоз ҳам ҳаст. Аз ин лиҳоз хонанда бояд касbero интихоб намояд, ки қобилияташ ба касб мувофиқ бошад. Барои расидан ба ин мақсад, пеш аз ҳама хонанда бояд олами ботинӣ ва маънавии худро, яъне шавқу ҳавас, меҳр, майлу рағбат, тафаккур, ақлу идрок, қобилияту арзишҳои шахсӣ ва ҳама он омилҳое, ки шахсро ҳамчун фард (индивидуум) муаррифӣ мекунад, омӯзад, баҳо диҳад ва ба назар гирад. Сипас, бо олами касбҳо шинос шуда, хусусиятҳои касбро фаҳмида, онҳоро бо имкону тавони худ муқоиса намояд. Танҳо дар ин сурат интихоб дақиқ ва бошуурона хоҳад шуд. Маълумоти заруриро оид ба касб аз манбаъҳои зайл дастрас кардан мумкин аст:

- китобҳои махсус, ки ба олами касбҳо бахшида шудаанд;
- муошират бо намояндагони касбҳои гуногун;
- васоити ахбори омма (радио, телевизион, интернет, матбуоти даврӣ ва ғ.)

Лозим ба тазаккур аст, ки муҳим ин майлу хоҳиш аст. Агар хонанда майлу хоҳиш дошта бошад, маълумоти лозим ва махсусро оид ба касби дилхоҳ дар замони муосир зуд пайдо мекунад, чунки асри XXI асри иттилоот аст!

Кору фаъолияти шахс ва ҳама он омилҳое, ки ба он алоқаманд аст, умуман, қариб нисфи умри инсонро ишғол мекунад. Соҳиби касбу ҳунар будан ин маҳорату қобилияти худро пурра кушодан, лозим будани худро ба одамон эҳсос намудан, имконияти сазовори маҳсули меҳнатро кор кардан ва лоиқи иззату ҳурмат буданро ифода мекунад. Мушкилоти асосии хонандагон ҳангоми интихоби касб дар он аст, ки одатан онҳо касбро кӯр-кӯрона интихоб мекунанд. Оид ба касб маълумоти кофӣ ва заруриро наомӯхта, интихоб мекунанд ва худро дар соҳаҳои гуногуни фаъолият месанҷанд. Ин раванд то он вақте, ки

хонандагон касби ба худ мувофиқро пайдо мекунанд, идома меёбад. Аксари вақт дар асоси таҷрибаҳои шахсӣ касби интихобнамударо фаҳмидан душвор аст, ки он чӣ гуна бартариҳо дорад. Бештари хонандагон аввал касбро интихоб карда, барои онро аз худ намудан вақти зиёд ва солҳои умри худро сарф мекунанд ва баъдан дарк менамоянд, ки ин касб то чӣ дараҷа ба онҳо мувофиқ ва маъқул аст. Агар касби интихобнамуда маъқул бошад, пас ин толеи баланди шахс аст. Агар маъқул набошад, ин қадар вақту омӯзиш барбод рафтааст. Аз ин лиҳоз роҳбарони муассисаҳои таълимиро зарур аст, ки ҳанӯз аз синфҳои поёни омӯзиши касб ва интихоби онро бо хонандагон бошуурона ва мақсаднок ба роҳ монанд.

Айни замон барои аниқ интихоб намудани касб ва ба самти дуруст равона кардани хонандагон бисёр пурсишномаю саволномаҳои психологию педагогӣ ва матрисаҳо (қолиб)-и "Интихоби касб" омода карда шудааст. Ин маводҳо барои дуруст интихоб кардан ва дониستاني касб ба хонандагон ёрӣ расонида, касбҳои дигари навро низ нишон медиҳанд. Масалан, матрисаи интихоби касбро гирем. Маводи мазкур интихоби мушаххас ва дониستاني касби ояндаи хонандагонро нишон дода, вариантҳои нави касбҳоро пешниҳод мекунад. Агар хонанда то ҳол касbero интихоб накарда бошад, аз ин мавод истифода бурда метавонад (дар охир замима гаштааст).

ҲОЛАТИ ИМРӯЗАИ ИНТИХОБИ КАСБ

Яке аз сабабҳои дуруст касб интихоб карда натавонистани хонандагон дар солҳои охир ин дар сатҳи паст қарор доштани корҳои тарғиботию фаҳмондадиҳии интихоби касб дар муассисаҳои таълимӣ мебошад. Он чорабиниҳое, ки дар ин чорчӯба ба роҳ монда мешавад, хусусияти табиғотӣ дошта, хусусиятҳои психологию асосҳои физиологии интихоби касбро дар бар нагирифтаанд. Дар муассисаҳои таълимӣ омӯзиши олами ботинӣ ва маънавии шахс оид ба мутобиқ будани

хонандагон ба касби интихобкардашон дар сатҳи зарурӣ гузаронида намешавад. Инчунин, дар мактабҳо барои ташкили машваратҳои психологӣ, тиббӣ ва физиологӣ бо хонандагон дар мавриди интихоби касб мушкилоти зиёде вучуд дорад. Нарасидан ва набудани маводи таълимию методӣ оид ба интихоби касб кори омӯзгорони мактабҳои миёнаро душвор гардондааст. Иштироки хонандагон дар дарсҳои "Технология" (китоби "Касбу ҳунар") танҳо бо гирифтани маълумот дар бораи касбҳои дар китоб овардашуда маҳдуд мешаваду халос. Чунин тасаввуре пайдо мешавад, ки гӯё дар мактабҳо барои духтарон танҳо касби дӯзандагию пухтупаз ва барои писарон коркарди чӯбу тахтаро ташвиқот мебаранду тамом. Хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, ки дар минтақаҳои дур ҷойгиранд, ба ғайр аз теъдоди ками варақаҳои таблиғотӣ ва эълонҳо, ки дар воситаҳои ахбори омма ҷоп мешаванд, имконияти истифодаи сарчашмаҳои иттилоотӣ дар бораи олами касбҳои гуногунро надоранд.

Таҳлили касбҳои интихобнамудаи хонандагон дар соли гузашта нишон медиҳад, ки онҳо ба ҳолати воқеии бозори меҳнат дар Тоҷикистон рост намеояд. Аксарияти хонандагон бо мақсади гирифтани маълумоти олий ихтисосҳоеро интихоб намудаанд, ки дорои дараҷаи нокифояи музди меҳнат буда дар бозор талаботи паст доранд.

Барои баланд бардоштани савияи донишу малака ва маҳорати хонандагон оид ба интихоби касб роҳбарони муассисаҳои таълимиро зарур аст, ки тамоми намуди корҳо ва омилҳои марбут ба он ва методу усулҳои муосир ба монанди маълумотдиҳӣ, маслиҳат, тарғиботи касб, ёри психологӣ ва ғайраро дар раванди корбарӣ истифода баранд.

ИНТИХОБИ КАСБ БО НАЗАРДОШТИ НИЗОМИ ИМТИҶОНҶОИ МАРКАЗОНИДАШУДАИ ДОХИЛШАВӢ БА МУАССИСАҶОИ ТАҶСИЛОТИ ОЛИИ КАСБИИ ҶУМҶУРИИ ТОҶИКИСТОН

Дар сиёсати давлат ҷиҳати рушди корҳои интихоби касб дар соҳаи охир пешравиҳои назаррас дида мешавад. Қабули барномаю ташкили марказҳо оид ба рушди корҳои интихоби касб аз ҷумлаи онҳост. Ҳамзамон, бо мақсади тақвият бахшидан ба ин самт ва тайёр намудани мутахассисони баландпоя дар ҷумҳурӣ 38 муассисаи таҳсилоти олии касбӣ (МТОК) фаъолият мекунад, ки 31-тои он ба низоми имтиҳонҳои марказонидашудаи дохилшавӣ (ИМД) шомил буда, дар онҳо аз рӯйи беш аз 400 тахассус мутахассисон омода карда мешаванд. Ба низоми ИМД донишгоҳу донишқадаҳои сохторҳои қудратӣ ва се филиали МТОК-и Федератсияи Россия, ки дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолият доранд, дохил намешаванд.

Аз соли 2014 сар карда, тамоми хонандагоне, ки муассисаҳои таълимии миёнаи умумӣ (МТМУ)-ро хатм менамоянд ва хоҳиши аз худ кардани касбу ҳунари интихобкардашонро доранд, танҳо баъди бомуваффақият супоридани ИМД ба МТОК-и Ҷумҳурии Тоҷикистон дохил мегарданд. Ҳадафи асосӣ аз ташкил ва баргузори ИМД мутобиқи принсипҳои арзёбии ҳаққонии дониш, интихоби одилона, таъмини шаффофӣ, баробарҳуқуқии довталабон ҳангоми тақсимот ба муассисаҳои таҳсилоти олии касбии (МТОК)-и ҷумҳурӣ иборат аст.

Низоми ИМД ҷиҳатҳои хоси зеринро дорад:

- аз ҷониби як муассисаи давлатии ваколатдор гузаронида мешавад;
- бақайдгирии довталабон ва супоридани имтиҳонҳо дар маҳалли ба истиқомат наздик (дар минтақаҳо) гузаронида мешавад;
- раванди амалиёти бақайдгирӣ, арзёбии натиҷаҳои имтиҳон ва тақсимои донишҷӯён ба МТОК-и Ҷумҳурии

Тоҷикистон тавассути низоми иттилоотии автоматишуда идора ва амалӣ карда мешавад;

- дар таҳияи тестҳо стандартҳои байналмилалӣ истифода мегардад;
- саволу масъалаҳои тестӣ дар асоси стандартҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, барномаҳои таълимӣ ва китобҳои дарсии амалкунанда таҳия мешавад;
- дар тестҳо се навъи саволу масъалаҳои тестӣ: саволҳои пӯшида, бо интихоби як ҷавоби дуруст, саволҳо оид ба муайян кардани мувофиқат ва саволҳои кушода истифода мешавад;
- дар баҳогузори меъёрҳои байналмилалии муосир истифода мегардад;

Муассисаи давлатии ваколатдор «Маркази миллии тестӣ»-и (ММТ) назди Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон аст, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, №114 аз 5-уми март соли 2008 таъсис дода шудааст. Яке аз вазифаҳои асосии ММТ ташкил ва баргузори ИМД ба МТОК-и Ҷумҳурии Тоҷикистон дар марказҳои ба макони зист наздик мебошад.

Дар ҷумҳурӣ якчанд нуқтаҳои бақайдгирӣ таъсис дода мешавад. Ташкили ин нуқтаҳо имкон медиҳад, ки довталаб дар нуқтаи бақайдгирии ба макони зист наздик ва ё бо хоҳиши худ дар дигар нуқтаҳои бақайдгирӣ сабти ном кунад. Бо ин роҳ довталаб аз хароҷоти зиёди роҳ ва сарфаи вақт озод гашта, ҳамзамон яке аз принципҳои асосии низоми ИМД – **интихоби васеъ** риоя мегардад.

Ҳангоми сабти ном дар нуқтаҳои бақайдгирӣ шартҳои дигари муҳимми ин низом – **махфияти маълумоти шахсӣ** риоя гашта, тамоми маълумот дар бораи довталаб, вақти бақайдгирӣ, ирсоли даъватнома, рӯзи имтиҳону натиҷаҳои он ва ба кадом МТОК дохил гардидани ӯ комилан махфӣ нигоҳ дошта мешавад.

Бо ҷорӣ намудани ИМД амалӣ гардидани принципи **мувофиқат**, яъне мувофиқати саволу масъалаҳои тестӣ ва

талаботи корҳои хатӣ ба барномаҳои таълимии МТМУ иҷро гашта, онро ММТ кафолат медиҳад.

Барои бартараф намудани ҳодисаҳои номатлуб ҳангоми қабули донишҷӯён ба МТОК ва таъсири омилҳои беруна ба раванди он низоми ИМД аз ибтидо то интиҳо **тавассути техника ва технологияҳои иттилоотии муосир** амалӣ мегардад. Штрихкодгузорӣ, санчиш, баҳогузорӣ, натиҷаи имтиҳонҳо ва авлавияти интиҳоби ихтисос ва МТОК комилан бар зиммаи барномаҳои компютерӣ аст.

Моҳияти асосии низоми ИМД дар он аст, ки дар баробари санчиши дониши фанниву иҷтимоӣ имкони арзёбии дастовардҳои ихтисосии довталабро коркард намуда, довталабонеро интиҳоб мекунад, ки барои таҳсил кардан дар соҳаи интиҳобнамудаашон малакаю маҳорат ва иқтидори кофӣ доранд.

Низоми ИМД 5 гурӯҳи ихтисосҳо (кластер)¹ ва 2 қисм (компонент)²-ро дар бар мегирад:

Ба компоненти "А" имтиҳон аз фанҳои ворид гардидааст, ки супоридани онҳо барои ҳамаи довталабон, сарфи назар аз забони таҳсил ва ихтисосу муассисаи таълимӣ ҳатмист:

- 1) забони тоҷикӣ (давлатӣ) (тест);
- 2) математика (тест);
- 3) таърихи халқи тоҷик, асосҳои давлат ва ҳуқуқ (тест);

Имтиҳонҳои компоненти "Б" вобаста ба ихтисосҳо ба 5 кластер гурӯҳбандӣ шудааст:

- 1) табиӣ ва техникӣ
- 2) иқтисодӣ ва география

¹**кластер** – аз калимаи англисии *cluster* – қисм гирифта шуда, маҷмӯи ашё ва надидаҳои аз рӯйи хусусиятҳо наздикро, ки ба як гурӯҳ дохил карда шудааст, ифода менамояд.

²**компонент** – аз калимаи лотинии *component* гирифта шуда, маънояш таркиби чизе; қисме аз бутун аст.

Маълумоти зарурии иловагиро доир ба МТОК-и Ҷумҳурии Тоҷикистон аз дастури иттилоотиву методии "Роҳнамои довталаб" гирифта метавонед.

ИМТИҲОНҲОИ МАРКАЗОНИДАШУДАИ ДОХИЛШАВӢ

КОМПОНЕНТИ «А»

ИМТИҲОНИ ТЕСТӢ АЗ ФАНҲОИ:

- *Забони тоҷикӣ (давлатӣ)*
- *Математика*
- *Таърихи ҳақи тоҷик ва асосҳои давлат ва ҳуқуқ*

КОМПОНЕНТИ «Б»

КЛАСТЕРИ 1: ТАБИӢ ВА ТЕХНИКӢ

- *Математика*
- *Физика*
- *Химия*

КЛАСТЕРИ 2: ИҚТИСОДӢ ВА ГЕОГРАФИЯ

- *Математика*
- *География*
- *Забони хориҷӣ
(англисӣ, немисӣ,
фаронсавӣ ва арабӣ)
интиҳобӣ*

КЛАСТЕРИ 3: ФИЛОЛОГИЯ, ПЕДАГОГИКА ВА САӢНАТ

- *Забон ва адабиёт
(тоҷик, рус, ўзбек)
интиҳобӣ*
- *Таърих*
- *Забони хориҷӣ
(англисӣ, немисӣ,
фаронсавӣ ва арабӣ)
интиҳобӣ*

КЛАСТЕРИ 4: ҶОМЕАШИНОСӢ ВА ҲУҚУҚ

- *Таърих*
- *Ҳуқуқи инсон*
- *Забони хориҷӣ
(англисӣ, немисӣ,
фаронсавӣ ва арабӣ)
интиҳобӣ*

КЛАСТЕРИ 1: ТИББӢ, БИОЛОГӢ ВА ВАРЗИШ

- *Химия*
- *Биология*
- *Физика*

- 3) филология, педагогика ва санъат
- 4) ҷомеашиносӣ ва ҳуқуқ
- 5) тиббӣ, биологӣ ва варзиш

Довталабон дар ҳамаи 5 кластер вобаста ба талаботи ихтисоси интихобнамудаашон аз 3 фан (агар забони таҳсили тоҷикиро интихоб намоянд, бо забони тоҷикӣ, агар гурӯҳи русиро интихоб намоянд, бо забони русӣ³) имтиҳони таҳассус месупоранд. Масалан, дар кластери 1-ум аз фанҳои **математика, физика ва химия**; дар кластери 2-ум аз фанҳои **математика, география ва забонҳои хориҷӣ**; дар кластери 3-ум аз фанҳои **забон ва адабиёт⁴, таърих ва забонҳои хориҷӣ**; дар кластери 4-ум аз фанҳои **таърих, ҳуқуқи инсон ва забонҳои хориҷӣ** ва дар кластери 5-ум аз фанҳои **химия, биология ва физика**.

Довталаб ҳуқуқ дорад, ки то 10 ихтисос ва МТОК-ро вобаста аз шакл ва забони таълим ҳам дар гурӯҳҳои ройгон ва ҳам дар гурӯҳҳои пулакӣ **танҳо дар доираи як кластер** интихоб намояд. Яъне, **интихоби довталаб** – изҳори хоҳиши довталаб ҳангоми муайян намудани ихтисос, муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ, шакл, намуд ва забони таълим аст. Масалан, интихоби довталаб дар доираи гурӯҳи ихтисосҳо (кластер)-и 1 метавонад чунин бошад (ба ҷадвали 1. нигаред). Дар ёд доштан зарур аст, ки пас аз бомуваффақият супоридани имтиҳонҳо, авлавият ба ихтисос ва МТОК-е, ки дар ҷойи аввал мувофиқи интихоби шахсии довталаб меистад, дода мешавад. Агар ба интихоби аввал миқдори холҳои зарурӣ нарасад, барномаи

³ Довталабоне, ки мактабҳои русӣ, ўзбекӣ, қирғизӣ ва ғайраро хатм намудаанд, мувофиқи хоҳиш бо забони тоҷикӣ ё русӣ супоридани имтиҳонҳоро интихоб менамоянд.

⁴ Довталабоне, ки ба таҳассусҳои забон ва адабиёти рус ва забон ва адабиёти ўзбек дохил шудан мехоҳанд, дар қисми Б аз забон ва адабиёти интихобнамудаашон имтиҳон месупоранд.

р/т	Ихтисос	МТОК	Шакли таҳсил	Забони таълим	Намуди таълим
1.	Нерӯгоҳҳои барқӣ	Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М. С. Осимӣ	рӯзона	тоҷикӣ	ройгон
2.	Таъмини барқ	Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М. С. Осимӣ	рӯзона	тоҷикӣ	ройгон
3.	Автоматонии ҳаракатоварҳои барқӣ	Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М. С. Осимӣ	рӯзона	тоҷикӣ	ройгон
4.	Нерӯгоҳҳои барқӣ	Донишгоҳи энергетикӣ Тоҷикистон дар ш. Қӯрғонтеппа	рӯзона	тоҷикӣ	ройгон
5.	Таъмини барқ	Донишгоҳи энергетикӣ Тоҷикистон дар ш. Қӯрғонтеппа	рӯзона	тоҷикӣ	ройгон
6.	Автоматонии ҳаракатоварҳои барқӣ	Донишгоҳи энергетикӣ Тоҷикистон дар ш. Қӯрғонтеппа	рӯзона	тоҷикӣ	ройгон
7.	Таъмини барқ	Донишгоҳи политехникии ДТТ дар ш. Хучанд	рӯзона	тоҷикӣ	ройгон
8.	Нерӯгоҳҳои барқӣ	Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М. С. Осимӣ	рӯзона	тоҷикӣ	пулакӣ
9.	Таъмини барқ	Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М. С. Осимӣ	рӯзона	тоҷикӣ	пулакӣ
10.	Нерӯгоҳҳои барқӣ	Донишгоҳи энергетикӣ Тоҷикистон дар ш. Қӯрғонтеппа	рӯзона	тоҷикӣ	пулакӣ

компютерӣ натиҷаи имтиҳонҳоро ба интихоби дуҷуми довталаб ворид месозад. Агар баъди коркард дар интихоби дуҷум довталаб холи гузаришро гирад, иштироки минбаъдаи ӯ дар ишғоли ҷой (8 интихоби боқимондаи довталаб) ба муассисаҳои таълимӣ қатъ мегардад. Агар ҳолҳои бадастовардаи довталаб дар интихоби дуҷум ҳам нарасад, он гоҳ барномаи компютерӣ

натиҷаи имтиҳонҳоро ба интиҳоби сеюми довталаб ворид ва коркард мекунад. Ин раванд то интиҳоби 10–уми довталаб давом мекунад. Агар миқдори холҳо дар интиҳоби охирини (10) довталаб ҳам нарасад, он гоҳ амалиёт пурра қатъ карда мешавад ва довталаб ҳуқуқи дохилшавӣ ба МТОК–ро аз даст медиҳад. Бинобар ин ҳангоми интиҳоби касбу ихтисосҳо ҳатман авлавияти онҳоро ба эътибор гирифта, мувофиқи хоҳиш мавқеашонро дуруст ҷо ба ҷо бояд гузошт. Аз имконияте, ки ИМД ба довталаб додааст, истифода бурда, кӯшиш намудан лозим, ки 10 ихтисос ва МТОК дар интиҳоби Шумо бошад. Барои гирифтани маълумоти пурра дар бораи ИМД аз тарафи Муассисаи давлатии “Маркази миллии тестӣ” дастури иттилоотиву методии “Роҳнамои довталаб” нашр шудааст. Аз “Роҳнамои довталаб” хонанда оид ба кластер ва компонентҳо, ихтисосҳо ва рамзи онҳо, рамз в, номгуӣи муассисаҳои таълимии олии касбӣ, дар кадом муассисаҳои таълимӣ тайёр карда шудани мутахассисони ин ё он соҳа, такроршавии ихтисосҳо дар МТОК, шакли таҳсил (рӯзона, ғоибона), намуди таълим (ройгон ё пулакӣ), маблағи ҳаққи таълим, забони таълим (тоҷикӣ, русӣ ва ўзбекӣ), ба кадом кластер шомил будани ихтисос ва барои дохил шудан ба муассисаи интиҳобнамуда аз рӯйи ихтисос кадом имтиҳонҳо пешбинӣ шудааст ва ғ., маълумоти мукамал гирифта метавонад.

ПЕШНИҲОДҲО ОИД БА БЕҲБУДИ КОРҲОИ ИНТИҲОБИ КАСБ БА РОҲБАРНИ МУАССИСАҲОИ ТАЪЛИМӢ

Соҳаи маориф дар сиёсати давлат яке аз соҳаҳои афзалиятнок эълон шудааст, ки ин масъулияти ҳар як корманди соҳаро зиёд менамояд. Аз ин лиҳоз, баҳри рушду пешрафти соҳаи маориф ва баланд бардоштани сатҳи дониш ва таълиму тарбияи насли навраси кишвар дар рӯҳияи созандагӣ ва арҷгузорӣ ба арзишҳои милливу умумибашарӣ

роҳбарони муассисаҳои таълимиро водор месозад, ки барои беҳтар ташкил ва гузаронидани корҳои интихоби касб дар МТМУ аз тамоми имконият ва нируи зеҳнӣ истифода бурда, чорабиниҳои зеринро амалӣ намоянд.

- 1) дастрас ва таҳияи маводи таълимию методӣ доир ба интихоби касб барои хонандагон ва омӯзгорони мактабҳо;
- 2) ташкил ва баргузори чорабиниҳо барои хонандагон оид ба интихоби дурусти касб (маълумот дар бораи касбу ҳунарҳо мутобиқи талаботи бозори меҳнати ҷумҳурӣ ва берун аз он, иттилоот оид ба хусусияти касбҳо, таълими касбӣ, ташкил намудани саёҳатҳо ба корхонаҳо);
- 3) ташкил ва гузаронидани озмоишҳои тестӣ оид ба муайян намудани интихоби касб бевосита дар муассисаҳои таълимӣ (электронӣ);
- 4) ташкил намудани синфхона ва гӯшаҳои намунавии интихоби касб дар мактабҳои таҷрибавӣ;
- 5) дар мактабҳо ташкил ва ҷорӣ намудани машваратҳо (психологӣ, физиологӣ ва ба ин монанд) ва методу омилҳои педагогие, ки ба касби интихобнамуда мутобиқ будани хонандагонро муайян менамояд;
- 6) дар муассисаҳои таълимӣ пайваста ташкил намудани муаррифӣ ва воҳӯриҳо оид ба интихоби касб бо иштироқи мутахассисони соҳавӣ;
- 7) ташкил намудани дарсҳои омӯзишӣ оид ба истифодаи барномаи электронӣ дар шабакаи интернет барои ҷалби хонандагон бо мақсади дарёфти саривақтии иттилооти зарурӣ дар бораи касбҳо ва муассисаҳои таълимие, ки мутахассисонро тайёр менамоянд;
- 8) омӯзиш, истифода ва баррасӣ намудани барномаҳои радио ва телевизионӣ барои хонандагон дар бораи олами касбҳо.

МАТРИСА (ҚОЛИБ)-И ИНТИХОБИ КАСБ

Маводи мазкур интихоби мушаххас ва дониستاني касби ояндаи хонандагонро нишон дода, вариантҳои нави касбҳоро пешниҳод мекунад⁵. Барои истифодаи он хонанда танҳо ба ду савол ҷавоб донаш лозим аст. Ин ду савол оид ба интихоби соҳа ва навъҳои меҳнат мебошад. Агар хонанда ба якчанд соҳаи касбу намудҳои меҳнат шавқманд бошад, бояд на зиёдтар аз 3-тои онҳоро интихоб намояд.

Шумо бо кӣҳо ё чӣҳо кор кардан мехоҳед? Шуморо кадом намуд (объект)-и фаъолият ҷалб мекунад?

(СОҲАИ МЕҲНАТ - сугуни ҷадвал)

- 1.1. Инсон (кӯдакон ва калонсолон, хонандагон ва донишҷӯён, мизочон, беморон, харидорон ва мусофирон, тамошобинон ва мутолиакунандагон, ҳамкорон ва ғ.);
- 1.2. Иттилоот (матнҳо, формулаҳо, тарҳҳо, рамзҳо, нақшаҳо, забонҳои хориҷӣ, забонҳои барномасозӣ ва ғ.);
- 1.3. Молия (пул, саҳмияҳо, фондҳо, меъёрҳо, қарзҳо);
- 1.4. Техника (механизмҳо, дастгоҳҳо, биноҳо, конструкцияҳо, асбобҳо, мошинҳо);
- 1.5. Санъат (музикӣ, театр, кино, балет, тасвиркорӣ ва ғ.);
- 1.6. Ҳайвонот (хонагӣ, ваҳшӣ, хизматӣ);
- 1.7. Наботот (хуҷраӣ, ороишӣ, кишоварзӣ ва ғ.);
- 1.8. Озуқаворӣ (хӯроқворӣ) (гӯшти, моҳӣ, шир, қаннодӣ, нон, консерв, сабзавот, мева ва ғ.);

⁵Матрица выбора профессии (методика Г.В. Резапкиной).

<http://azps.ru//tests/profmatr.html>;

http://metodikabi.net.ru/index.php?id=obr_mvп;

<http://testoteka.narod.ru/prof/1/04.html>

- 1.9. Маснуот (метал, матоъ, пашм, пӯст, чӯб, санг, дорувор ва ғ.);
- 1.10. Манбаъҳои табиӣ (замин, ҷангал, кӯҳ, кӯл, маъдан).

**Шумо бо чӣ кор машғул шудан мехоҳед?
Шуморо кадом намуди фаъолият ҷалб мекунад?
(НАВЪИ МЕҲНАТ - сатри ҷадвал)**

- 2.1. Идоракуни (роҳбарӣ ба фаъолияти ягон кас).
- 2.2. Хизматрасонӣ (қонеъ кардани талабот).
- 2.3. Таҳсил (тарбия, омӯзиш, ташаккули шахсият).
- 2.4. Тандурустӣ (пешгирӣ аз бемориҳо ва эмин доштан аз онҳо).
- 2.5. Эҷод (офариниши асарҳои асил).
- 2.6. Истеҳсол (тайёркунии маҳсулот).
- 2.7. Ташкилдиҳӣ (конструксиякуни) (лоихакашии асбобҳо ва иншоотҳо).
- 2.8. Пажӯҳиш (омӯзиши илмии ягон падида ва ё ягон кас).
- 2.9. Муҳофизат (ҳимоя аз амалиёти хусуматомез (душманӣ)).
- 2.10. Назорат ва арзёбӣ (тафтиш ва мушоҳида).

Таҳлил бо назардошти ҷавоби хонанда ба воситаи ҷадвали «Матрисаи интихоби касб» гузаронида мешавад. Касбҳои дар буриши сутун (соҳаи меҳнат) ва сатр (навъи меҳнат) ҷойгиршуда ба шавқу рағбати хонанда нисбатан (тахминан) мувофиқ ба ҳисоб меравад.

Баъди он ки хонанда касбҳои ба ҳудаш маъқулно мувофиқи матрица муайян намуд, хуб аст, ки бори дигар ба интихобаш бознигарӣ карда, баъдан ҳангоми бақайдгирӣ то 10 ихтисосу муассисаи таҳсилоти олии касбиро бо назардошти афзалият номнавис намояд.

Матриси интихоби касб

Ҷадвали 2.

Соҳаи меҳнат Навъи меҳнат	Инсон	Иттилоот	Молия	Техника	Санъат	Ҳайвонот	Наботот	Озуқаворӣ (Ҳӯрокворӣ)	Маснуот	Манбаъҳои табиӣ
Идоракуни (роҳбарӣ ба фаъолияти ягон кас)	Менечер оид ба ҳайат Маъмур Сиёсатшинос Котиб Роҳбар	Мантиқдон Танзимгар Коргардон Маъмур Бозоршинос	Мушовир Иқтисоддон Менечер Аудит Мутахассис оид ба молия	Технолог Ронанда Штурман Мошинист Муҳандис	Режиссёр Дирижёр Балетмейстер Продюсер	Зоотехник Ромқунанда Фермер	Агроном Фермер Селекционер	Аудит Молшинос Технолог Менечер Муҳосиб	Муҳосиб Менечер Аудит Молшинос Технолог	Муҳандис Техник Энергетик Геодезист
Хизматрасонӣ (қонёсозии талабот)	Фурӯшанда Пешхизмат Фелдшер Коргари иҷтимоӣ Психолог	Тарҷумон Роҳбалади саёҳат Китобдор Менечер оид ба реклама	Муҳосиб Иқтисоддон Даллол Инкассатор Ҳазинадор	Челонгар Танзимгар Автомеханик Усто Муҳандис	Ниқобсоз-гример Ороишгар-мураттиб Сартарош Роҳбалад	Чорводор Мурғпарвар Байтор Фелдшер	Механизатор Боғдор Агроном Растанипарвар Сабзавоткор	Молшинос Фурӯшанда Борбар Нонпаз	Фурӯшанда Борбар Борандоз Дорусоз Коргари хизмати маишӣ	Мелиоратор Ҷангалбон Роҳбалад Шикорчӣ Боғбон Техник-нефтчӣ
Таҳсил (тарбия, омӯзиш, ташаккули шахсият)	Омӯзгор Мураббӣ Мушовир Роҳбари Студия	Барандаи барномаҳои радио телевизион Забоншинос	Мушовир оид ба идора Омӯзгор Иқтисоддон	Устои омӯзиши истеҳсолот Муҳандис Машваратчӣ	Хореограф Омӯзгори мусиқӣ Рассом Наққош	Сағшинос Ромқунанда Зоолог Сағпарвар Аспарвар	Омӯзгори биология Эколог	Омӯзгори таҳассусӣ Устои омӯзиши истеҳсолот	Омӯзгори таҳассусӣ Устои омӯзиши истеҳсолот	Омӯзгори география Эколог
Тандурустӣ (пешгирӣ аз бемориҳо ва эмин доштан аз онҳо)	Духтур Ҷамшираи шафқат Мураббӣ	Духтури рентгеншинос Ташхиси компютерӣ	Идорақунанда Аудит Даллол Нозири андоз Ҳазинадор	Физиотерапевт Устои техникаи биотиббӣ	Ҷарроҳи пластикӣ Ҷубтарош Таҷдидгар Қандакор	Байтор Лаборант Зотпарвар	Фитотерапевт Растанишинос Ҳимояи растаниҳо Ботаника	Парҳезшинос Экспертизаи санитарӣ Вирусшинос	Дорусоз Ортопед Токсиколог	Гармба-шинос Гидролог Лаборант Эпидемиолог
Эҷод (офариниши асарҳои асили санъат)	Режиссёр Ҳунарманд Санъаткор	Барномасоз Муҳаррир Дизайнер	Менечер оид ба лоиҳаҳо Продюсер (филмсоз)	Лоиҳакаш Рассом Дизайнер Ороишгар	Нависанда Рассом Оҳангсоз	Ромқунанда Хизматчи сирк	Ороишгар Фитодизайнер Сабззорқуни	Қаннод Ошпаз Таомшинос Нонпаз	Қандакор Устои ҷубтарош Ҳайкалтарош	Меъмор Гулшинос Ороишгар

Соҳаи меҳнат Навъи меҳнат	Инсон	Иттилоот	Молия	Техника	Санъат	Ҳайвонот	Наботот	Озуқаворӣ (Ҳӯрокворӣ)	Маснуот	Манбаъҳои табиӣ
Истеҳсол (тайёркунии маҳсулот)	Мутахассис оид ба идора Менеҷер Ташкилотчӣ Соҳибкор	Барномасоз Веб-дизайнер Саҳифабанд Муҳаррир Котиби матбуот	Мутахассис оид ба молия Иқтисоддон Муҳосиб Хазинадор	Бинокор Мошиначӣ Харрот Маъмури дастгоҳ	Оператори кино (садо) Ҷавохирсоз Наққош Кулол Дӯзанда	Зоотехник Моҳипарвар Чорводор Парандапар- вар	Агроном Растанипарвар Сабзавоткор Тухмипарвар	Муҳандис- технолог Қаннод Ошпаз	Муҳандис- механик Оҳангар Дӯзанда Дуредгар	Муҳандис Нақбгар Техник Геолог Ҷангал- парвар
Ташкилдихӣ (лоихақаш- шии асбоб ва иншоот)	Ҷарроҳи пластикӣ Генсозӣ Тақлидкор	Тарҷумон Рӯзноманигор Муҳбир Веб-дизайнер Харитасоз Барномасоз	Таҳлилгар Муҳандис Муҳосиб Мутахассис оид ба молия Нақшасоз	Муҳандис Устои телевизор Лоихақаш Техник Дандонсоз	Бастакор Режиссер Дизайнер Тарҳсоз Рассоми театр Меъмор	Муҳандис Генсозӣ Зоотехник Зотпарвар	Генсозӣ Гулпарвар Ороишгар	Муҳандис- технолог Моделсоз Таомшинос	Тарҳсоз Чевар Пойафзолдӯз Лоихақаш масънуоти сабук	Техник Сабзозоркуни Меъмор Муҳандис Гидролог
Пажӯҳиш (омӯзиши илмӣ ягон падида ва ё ягон кас)	Равоншинос Муфаттиш Ҷамъиятши- нос Лаборант	Ҷамъиятши- нос Математик Статистик Таҳлилгар Таърихшинос	Аудит Таҳлилгар Муҳандис Оператор	Озмоишгар Муҳандис- технолог Обуҳавосанҷ Математик	Киношинос Санъатшинос Мунаққид Адабиётшинос Фарҳангшинос	Байтор Моҳишинос Парандашинос Ҳайвонот- шиносӣ	Биолог Ботаника Микробио- логия	Технолог Лаборант Чошнигир Санитар	Молшинос Нозир Лаборант Танзимгар Бостоншинос	Хокшинос Обуҳавосанҷ Геолог Техник- Гидрогеолог Агроном
Муҳофизат (ҳимоя аз амалиёти хусуматомез (душманӣ))	Милитсионер Адвокат Духтури ҳарбӣ Муҳофизатгар Фелдшер Наҷотдиханда	Барномасоз Ҳимоятгари иттилоот Ҳуқуқшинос Нотариус Бойгонӣ	Агенти суғурта Муҳофиз Маслиҳатгӯй Инкассатор	Муҳандиси техникаи бехатарӣ Озмоишгар Сӯхторнишон Ғаввос	Рассом (меъмор)-и таъмиргар Тармимгар Каскадёр	Нозир Эколог Дутури ҳайвонот	Эколог Микробиолог Занбурӯг- шинос Ҷангалбон	Санитар Микробиолог Диетолог Эпидемиолог	Корманди гумрук Нозир Посбон	Нозир оид ба ҳифзи табиат Мелиоратор Эколог Ҷангалбон
Назорат ва арзёбӣ (тафтиш ва мушоҳида)	Духтур- эпидемиолог Муфаттиш Прокурор Нозир Табелчӣ	Барномасоз Муҳаррир Мусаҳҳаҳ Оператор	Аудит Нозири андоз Муҳосиб Ревизор Нозир	Муҳандис- технолог Нозири роҳ Маъмури дастгоҳ	Муҳаррир Мунаққид Коргари осорхона Санъатшинос	Санчиши ветеринарӣ Зоотехник Зоолаборант Эксперт	Агроном Селексионер Агротехника	Нозир Санитар Чошнигир Лаборант	Метролог Корманди гумрук Нархгузор Нозир	Радиолог Эколог Обуҳавосанҷ Хокшинос Эксперт

Қайдҳо